Viorica Goicu

NUME DE FAMILIE DE ORIGINE TOPONIMICĂ DIN ȚINUTUL BEIUȘ

1. Cercetarea diacronică a antroponimiei are un rol determinant pentru cunoaşterea evoluției sistemului de denominație personală. Cu ajutorul documentelor istorice pot fi puse în evidență diversele categorii de nume de persoane, capacitatea lor de individualizare şi caracteristicile lor formale, ceea ce ne permite uneori să avansăm în cunoaşterea societăților medievale pe baza antroponimiei.

Din punctul de vedere al originii tematice, numele de familie se clasifică în patru categorii: nume de botez, nume de origine toponimică, nume de meserii şi profesii precum şi poreclele cu întreaga lor varietate.

Sunt de origine toponimică acele nume care leagă individul de pământul, de casa ori de domeniul unde el locuieşte, de localitatea sau țara de unde este originar. Făcând referire la acest tip de nume din Franța, Paul Lebel[1] a arătat care sunt condițiile generale de denominație a oamenilor după locul de origine: când un nou-venit se stabilea într-un sat sau oraş, vecinii săi îi dădeau imediat ca supranume denumirea localității de origine. Astfel de nume sunt considerate de Albert Dauzat[2] ca fiind cele mai vechi supranume din Franța. Potrivit cercetărilor întreprinse de cunoscutul onomast, frecvența numelor de sate ca supranume coincide cu emigrarea spre oraşe începând din secolul al XII-lea, ca urmare a dezvoltării comerțului şi industriei artizanale. Aceste mişcări de populații au avut loc mai ales în sud, în urma întemeierii de noi sate şi oraşe.

În textele medievale din Franța s-a remarcat faptul că satele al căror nume individualizează o persoană aparțin în întregime aceleiaşi regiuni. Cele 120 de nume (din 400 consemnate de Albert Dauzat) presupun o imensă migrare rurală spre oraşe. La aceleaşi concluzii a ajuns şi Marie-Thérèse Morlet în teza sa de doctorat despre numele de persoane din Haute Picardie[3], unde numele de origine toponimică reprezintă pentru secolul al XIII-lea 34,6% din totalul numelor de persoane. Acest procent descreşte uşor în timpul celor trei secole studiate: 32,2% (secolul al XIV-lea), 28,4% (secolul al XV-lea).

Numele de familie de acest tip sunt deosebit de importante pentru toponimie nu numai pentru că ele conservă forme vechi pe care numele de locuri le-au pierdut, dar ele permit, uneori, să se descopere localități dispărute de la sfârşitul

[1] „Annales de Bourgogne”, XI, 1939, p. 95.
[2] *Les noms de famille de France*, Paris, 1942, p. 135.
[3] *Les noms de personne en Haute Picardie au XIII^e, XIV^e, XV^e siècles*, Paris, 1967, p. 288.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

Evului Mediu. Între numele de locuri şi antroponime se află aşadar o strânsă legătură. De-a lungul istoriei se observă un perpetuu du-te-vino: omul a dat numele său pământului, iar pământul, numele omului. Din Antichitate până la începutul epocii feudale, a predominat al doilea procedeu, oamenii, în frunte cu nobilii, luându-şi numele de la terenurile lor. Au loc însă şi unele reveniri, astfel încât mutaţiile de nume nu sunt întotdeauna uşor de stabilit. În principiu, numele de familie vine de la un nume de loc, când acesta este vechi, dacă el a existat înainte de formarea patronimului.

2. O importantă categorie a numelor de familie româneşti o constituie numele de origine toponimică. O simplă consultare a dicţionarului cuprinzând numele de familie româneşti al lui Iorgu Iordan[4] poate confirma acest lucru. Foste supranume, acest tip de nume de familie desemnează, în marea lor majoritate, locul naşterii, dar şi reşedinţa sau proprietatea. Astfel de nume deveneau funcţionale în alte aşezări decât în cele de origine, atunci când individul sau familia se mutau.

Consultând colecţia de documente din Transilvania între anii 1351–1355 (DRH, C, X) şi 1361–1365 (DRH, C, XII), am constatat că sunt numeroase cazurile când numele persoanelor apar însoţite de numele localităţii de reşedinţă, conform sistemului latin medieval de denominaţie personală: Mihail, fiul lui Blasiu *de Sâncel* (DRH, C, X, p. 12); magistru Ioan, fiul lui Toma *de Lazuri* (p. 54); Simion al lui Simion *de Teiuş* (p. 245); Toma, fiul lui Laurenţiu *de Tileagd* (DRH, C, XII, p. 26); Nicolae *de Zlatna* (p. 122); Ioan, fiul lui Nicolae *de Ciortea* […]; Ştefan, fiul lui Dominic *de Giulvăz* (p. 317); Toma, fiul lui Nicolae *de Cherechiu* (p. 410). Am selectat doar câteva exemple, astfel de construcţii fiind prezente aproape în fiecare document.

3. Acest tip de nume alături de alte tipuri apare în documentele din Ungaria încă din secolul al XIII-lea, unde identitatea nobilului proprietar este redată prin următoarele construcţii latineşti:

a) 1201: *Alexius filius Gude* (ÁÚO I, p. 91), unde se menţionează numele tatălui;

b) 1228: *Job de genere Woyk* (ÁÚO VII, p. 457), unde este desemnat clanul de origine;

c) 1245: *Marcellus de Baghe et Sebretus de Szantou* (SoprVm. I, p. 20), unde la numele individual se adaugă numele locului de origine sau al proprietăţii;

d) 1326: *Petrus dictus Orros* „cu nasul mare” (HédOkl. I, p. 21), unde la numele individual se adaugă un supranume, mai exact o poreclă, prin formula *dictus* „zis, numit”.

Aceste tipuri diferite sunt adeseori combinate:

[4] *Dicţionar al numelor de familie româneşti*, Bucureşti, 1983.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

e) 1303: *Moys filius Nicolai dicti Ayakas* („cu buzele groase") *de Iwanch* (AnjouO. VII, p. 281) etc.

Desigur că astfel de construcţii nu au fost folosite în maghiara vorbită. Dacă în secolul al XIII-lea asemenea formulări pot sau, în cea mai mare parte, trebuie considerate ca fiind specifice documentelor oficiale, arată Géza Bárczi[5], este aproape sigur că, din secolul al XIV-lea, nobilii proprietari erau denumiţi prin nume duble în limba vorbită, deşi adeseori este destul de dificil să se constate evoluţia acestui uz, mascat de formulele latineşti din documente. Tipurile de nume maghiare de familie din această perioadă corespund în general formulelor latineşti din documente, care, probabil, au influenţat formarea acestora, dar mai puţin în privinţa supranumelor sau mai exact a poreclelor, construcţia latină reflectând întotdeauna o denumire maghiară.

Aşa se explică faptul că sunt foarte frecvente supranumele formate de la nume de locuri cu sufixul *-i*, care formează adjective indicând originea. Deşi, aşa cum s-a arătat mai sus, latina documentelor a mascat formele din limba vorbită, totuşi sunt numeroase exemple care atestă că acest tip de nume este relativ vechi: 1270–1290 *Endre Mazlay* (= de Maszló) *dicti* (ÁÚO VIII, p. 332); 1353 *Egrimihal* (= Egri Mihály „Mihály de Eger") (OklSz.) şi multe altele. Probabil că numele de acest tip se ascund sub formula latină construită cu prepoziţia *de*, ca în următorul exemplu din 1468 *Georgio de Byb*, *Georgij Byby* (HédOkl. I, p. 330–332) etc. Astfel de nume s-au păstrat în familie chiar şi atunci când proprietatea pe care o evocă şi-a schimbat stăpânul: 1492 *Mathia Dobózy de Pewked* (HédOkl. I, p. 477). De asemenea, anumite nume indică naţionalitatea sau originea persoanei, ca în exemplele din 1138-1329 *Bulgar*, *Huruat* „croat", *Lengen* „polonez", *Scerecen* „sarazin" (MNy. XXXII, 57, 132, 203, 205).

4. În studiul despre nume de persoane şi nume de animale din Ţara Oltului, Ştefan Paşca[6] a evidenţiat faptul că „numele care indică apartenenţa sau originea locală a indivizilor sau a familiilor se bucurau de o deosebită circulaţie în sistemul antroponimic documentar", apreciind că acestea „au precedat întrebuinţarea patronimicelor sau a matronimicelor". Exemplele consemnate de autor sunt din secolele al XVI-lea şi al XVII-lea şi ele apar, de obicei, în acte redactate într-o altă localitate decât cea de apartenenţă a indivizilor amintiţi în ele. Ştefan Paşca arată apoi că nu toate formele documentare au fost purtate, în realitate, de indivizii numiţi cu ele, acestea fiind creaţii ale notarilor.

În acelaşi timp însă, pe baza cercetărilor documentare la care a adăugat şi materialul cules din localităţile din Ţara Oltului, Ştefan Paşca arată că numele de

[5] *L'anthroponymie hongroise du Moyen Âge*, în „Atti e Memorie", III, *Memorie della sezione antroponimica*, Firenze, 1963, p. 13.

[6] *Nume de persoane şi nume de animale din Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936, p. 86–91.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

familie româneşti formate prin derivare de la nume de localităţi, unele de importanţă în viaţa administrativă a Ardealului şi a Munteniei, se datorează unei mişcări de populaţie printre satele din Ţara Oltului. Aceste nume de familie, atestate destul de des şi în toate regiunile Ţării Oltului, demonstrează că în trecut mişcările de populaţie au fost remarcabile, întrucât „condiţiile vieţii economice pe care iobăgimea din această regiune a avut să le îndure din partea *domnilor nemeşi* [n.n., V.G.] nu erau din cele mai uşoare. Ele sunt cuprinse în urbariile curţilor boiereşti din satele făgărăşene şi sunt, în unele cazuri, extrem de grele”[7]. De aici rezultă că urbariile, listele parohiale şi listele fiscale reflectă o onomastică mai apropiată de realitate decât convenţia scriptuară din documentele redactate în latină.

5. Pentru domeniul Beiuş, o regiune care a făcut obiectul unor studii istorice şi dialectale[8], dispunem de două conscrieri din anii 1600[9] şi 1721[10], deosebit de importante pentru istoria acestui vechi ţinut românesc. Numele de familie din cele două conscrieri vor fi analizate sub două aspecte, amândouă complementare: numele de familie revelatoare pentru stabilirea migraţiilor şi modul cum au fost asimilate în onomastica locală. Chiar dacă în perioada dintre cele două documente (1600–1721) numele de familie nu era fixat într-un mod stabil, cauza fiind legată de constrângerile socio-economice, al doilea nume ereditar este un instrument de reper social mai eficace decât înlănţuirea numelor paterne.

6. Domeniul Beiuş făcea parte din marele domeniu al Episcopiei romano-catolice din Oradea, reconstituit la începutul secolului al XVIII-lea în urma rescriptului imperial din 1693[11], prin care episcopiei i se restituiau toate bunurile stăpânite până în 1566. În atenţia stăpânului feudal, prioritare au fost reconstituirea şi organizarea domeniului în scopul obţinerii de venituri cât mai mari.

Întocmită pentru împărat, conscrierea din 1600 înregistrează târgul Beiuş cu 64 de sate, din care, după cum arată David Prodan[12], 61 sunt româneşti, caracter unguresc având doar Beiuşul, Tărcaia şi Şoimuşul, iar Băiţa e „amestecată”. Conscrierea este un izvor documentar preţios, atât prin întinderea şi bogăţia

[7] *Idem*, p. 90.

[8] Pentru întreaga bibliografie privind istoria şi graiul acestui ţinut, vezi monografia lui Teofil Teaha, *Graiul din Valea Crişului Negru*, Bucureşti, 1961, p. 19, nota 1 şi Maria Marin, Iulia Mărgărit, *Graiuri româneşti din Ungaria*. *Studiu lingvistic. Texte dialectale. Glosar*, Bucureşti, 2005.

[9] David Prodan, *Domeniul Beiuşului la 1600* în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, V, 1962, p. 36–110. Originalul se află în Arhivele Statului din Budapesta, U. şi C., fasc. 17 nr. 6. Fotocopie în Arhiva Institutului de Istorie a Filialei Academiei din Cluj.

[10] *Conscrierea domeniului Beiuş la anul 1721* a fost publicată de Ana Ilea, Gheorghe Mudura, Veronica Covaci în „Crisia”, X, Oradea, 1980, p. 353–443.

[11] Bunyitay Vincze, *Schematismus historicus venerabilis cleri diocesis Magno-Varadinensis latinorum*, Oradea, 1896, p. 33; Jakó Zsigmond, *Bihar megye a török pusztitás elött*, Budapest, 1940.

[12] *Op. cit.*, p. 35.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

informaţiilor sale redate în latină, cât şi prin faptul că este printre puţinele documente din această perioadă care consemnează atât numele iobagilor, cât şi starea lor materială, reprezentată de animalele pe care le deţineau.

Conscrierea consemnează pe domeniul Beiuşului trei crainici: Petru Burdan (*Petrus Burdan Krainik*), care are în subordine şase sate, în frunte cu satul Burda unde locuieşte şi de la care şi-a primit numele; al doilea este Ion Uscat (*Ioannes Vskat alter Kranik*) din Hârşeşti având în subordine şapte sate, în frunte cu satul său; al treilea e Mihail Hitraş (*Michael Hitras Krainik* sau *Hitras Mihal* cum e înscris în lista supuşilor) din Burdeşti, având în subordine şase sate, în frunte cu satul său. Nota de pe margine îl consemnează ca fiind crainic şi cnez (*Krainik et kenez*). Urmează 11 sate aparţinând de topitoriile de fier şi 6 de topitoria de aramă.

În acelaşi timp, localităţile maghiare au în fruntea lor juzi: târgul Beiuş are înscris un *Judex primarius Michael Literatus*, la Tărcaia, la fel, *un Judex primarius Petrus Sebestien*, iar în Şoimuş, *un Judex juratus Joannes Egied*.

În cele 65 de localităţi din domeniul Beiuş sunt consemnaţi 1773 capi de familie cu o medie de 27 pentru o localitate. Cel mai populat este târgul Beiuş cu 168 de înscrişi, iar celelalte 64 de sate însumează 1605 capi de familie cu o medie de 25 pentru fiecare sat. Între cele mai populate este satul Fânaţe cu 53 înscrişi, urmat de Beiuşele şi Vărzarii de Sus cu câte 50, Tărcaia cu 49, Budureasa cu 44, Câmpanii de Sus cu 43, Gurani şi Băiţa cu câte 42, Poienii de Sus şi Şuştiu cu câte 40, celelalte sate fiind cu o populaţie mai redusă.

În cadrul fiecărui sat sunt nominalizaţi capii de familie, majoritatea dintre ei fiind consemnaţi cu supranumele familial urmat de numele de botez, conform uzului din administraţia maghiară. Doar în localităţile cu populaţie maghiară (Beiuş, Tărcaia şi Şoimuş), numele de botez în forma sa latinizată apare pe primul loc.

7. Într-o zonă de contact lingvistic româno-maghiar, mai evident în localităţile Beiuş, Tărcaia şi Şoimuş, am constatat o similitudine şi în plan onomastic. Astfel, în fiecare din cele trei localităţi, numele care apare mai frecvent este *Olah* (< magh. *olah* „român") Beiuş – 1, Tărcaia – 3, Şoimuş – 2. Cea mai veche atestare a supranumelui este 1283 şi provine din toponimul maghiar *Olahteluk* „pământul lui Olah"[13], iar ca al doilea nume este înregistrat în toate comitatele fostei Ungarii cu variantele sale fonetice şi grafice: 1439 *Wolah* [Jánost] (Cluj-Mănăştur), 1449 *Walah* [Isván] (Cluj-Mănăştur), 1461 Barla et Georgio *ola*, 1614 *Vola* Gergely (Ciuc), 1720 Martinus *Olach* etc[14]. În cele trei secole care au urmat primei atestări a toponimului (1283), numele *Olah* este purtat atât în interiorul spaţiului românesc cât şi în exterior, ceea ce presupune ideea că etnonimul a fost folosit de maghiari

[13] *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen,* Budapest, 1992, p. 1057.

[14] Kázmér Miklós, *Régi magyar családnevek szótára, XIV–XVII század*, Budapest, 1993, p. 783–784.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

pentru a-l denumi mai întâi pe membrul poporului român *in loco*, apoi pe emigrantul originar din acel popor şi, în sfârşit, pe emigrantul reîntors în ţara sa. De-a lungul Evului Mediu, potrivit atestărilor documentare, purtătorii numelui *Olah* sunt destul de numeroşi, aşa cum s-a arătat deja, în toate regiunile care au aparţinut Ungariei, fapt ce demonstrează că etnonimul l-a denumit atât pe locuitor cât şi pe emigrant.

Pe de altă parte, numele *Vngor* [= Ungur] apare în localităţile româneşti Beiuşele – 1, Brădet – 2, Seghişte – 1 şi în Băiţa – 1, cu o populaţie mixtă.

După distribuţia acestor două nume putem deduce că etnicii maghiari s-au regrupat în anumite localităţi şi s-au condus ca alte grupuri minoritare: aceeaşi izolare genetică, aceeaşi alegere a partenerului de viaţă. Este un comportament rural identic de coabitare a minorităţilor etnice cu populaţia indigenă.

Tot în Beiuş sunt înregistrate şi alte nume care fac trimitere la etnia persoanei: *Horvatt* – 1, *Horwatth* – 1 (< magh. *horvát* „croat"), *Magiar* – 1 (< *maghiar*), *Racz* – 1 (< magh. *rác* „sârb"), *Zaz* – 1 (< *sas* din Transilvania sau din Zips), *Gall* – 2 (< magh. *gall* „francez")[15] şi *Török* (< magh. *török* „turc").

Acest tip de nume apar, sporadic, şi în unele sate din domeniul Beiuşului: *Koman* – 5 (< *coman*, *cuman*) Beiuşele şi în Boy – 1, sat contopit cu Vaşcău; *Toth* – 1 (< magh. *tót* „slovac") Băiţa; *Cheh* – 1 (< *ceh*) Băiţa, *Czeh* – 1 Vărzarii de Jos; *Polak* – 2 (< magh. *polyák* „polonez") Băiţa, Câmpanii de Jos; *Tatar* – 1 (< *tătar*) Bunteşti; *Arab* – 1 (< *arab*) Poienii de Jos; *Horat* – 1 (< magh. *horvát* „croat") Poienii de Sus; *Szerbul* – 1, *Zerbul* – 1 (< *sârb*) Mizieşul de Jos, *Szlaw* – 1 (< *slav*) Ştei; *Racz* – 1 (< magh. *rác* „sârb") Tielec.

Prin acest tip de nume putem evalua contribuţia nou-veniţilor la patrimoniul antroponimic local. Cu excepţia numelor *Olah*, *Ungur* şi *Magiar*, care în cele mai multe cazuri îi denumesc pe băştinaşi, celelalte nume le-au fost atribuite de români şi de maghiari imigranţilor de alte etnii în momentul când s-au stabilit în această zonă.

Numele de origine locală formate cu sufixul *-(e)an* sunt foarte puţine şi cu o frecvenţă redusă, fapt ce demonstrează că în această regiune, până în anul 1600, au avut loc doar deplasări individuale sau în orice caz foarte restrânse, probabil prin căsătorii, doar în interiorul domeniului Beiuş. Este vorba de *Burdan* – 2 (< *Burda*), numele a două familii care, probabil, au revenit în satul natal, *Korban* (< *Corbeşti*) Boy, *Kodran* (< Munţii *Codrului*) Beiuşele şi *Poienar* (< *Poiana*) Boy.

Pentru alte trei nume în *-(e)an* nu am putut identifica denumirea locului de origine: *Hanczgan* – 2, *Okian* – 2 (Bleheni) şi *Vidosouan* – 1 (Boy). De asemenea, în satul Câmp (Keómpólsboy), azi un cătun înglobat oraşului Vaşcău, sunt înregistrate patru familii cu numele *Sidoua* Miklos, *Sidouan* Grozan, *Sidouan*

[15] *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen,* p. 443.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

Mattias şi *Sidouan* Lup în structura cărora apare numele etnic *jidov*. De altfel, numele maghiar notat *Sido* (< *szidó* „evreu") este consemnat în 1599 în Bihor şi în toate comitatele Ungariei începând din anul 1372, având uneori şi forma *Sidow*[16]. După modul cum s-au format, *Sidoua* şi *Sidovan* (= Jidova, Jidovan) pot fi nume de origine toponimică la baza cărora se află etnonimul *jidov*.

Dacă urmărim primele atestări ale localităţilor din domeniul Beiuş înregistrate de Coriolan Suciu[17], observăm că, cu excepţia Beiuşului atestat foarte de timpuriu (1270 *Benenus*, *Belyenes*, *Belenjnes*), celelalte localităţi nu au atestări mai vechi de începutul secolului al XVI-lea. Pe baza numelor de origine toponimică însă, putem spune că unele dintre ele sunt cu mult mai vechi. Astfel, în satul Burd, atestat sub aceeaşi formă în 1588[18], în conscrierea din 1600 sunt înregistraţi doi capi de familie cu numele *Burdan* Peter (Krainic) şi *Burdan* Farkas; la fel, de la numele satului *Poiana*, cu prima atestare în 1600 sub forma *Poian*[19] apare un *Poianar* Mihal în conscrierea din 1600 în satul Boy. Alta este situaţia satului *Corbeşti* atestat abia în 1828, 1851 sub forma *Korbest*[20], în timp ce 4 capi de familie cu numele *Korban* Theodor – 2, *Korban* Istuan şi *Korban* Mattias sunt consemnaţi în satul Cociuba Mică [Koczuba] la 1600.

8. Cea de-a doua conscriere a domeniului Beiuş este din anul 1721 unde sunt înregistrate cele trei districte româneşti – Beiuş, Vaşcău şi Beliu – cu un târg, 126 de sate şi 13 latifundii organizate în 6 şpanate, adică şase subunităţi sau oficii economice: şpanatul Vaşcău cu 20 de sate, al lui Petru Pörff cu 12, al lui Petru Nica cu 24, al lui Ioan Roman cu 24, al lui Ioan Ciune cu 26 şi şpanatul Groşeni sau Beliu cu 20 de sate. Târgul Beiuş este înregistrat separat, putând fi însă încadrat în şpanatul lui Ioan Ciune de care aparţineau şi satele din jur, mai ales că observaţiile generale ale acestui şpanat se referă de cele mai multe ori la întregul district Beiuş. Ca unităţi economice, şpanatele erau subordonate unui administrator şi erau conduse de şpani, care se ocupau de bunul mers al activităţilor economice, gospodăreşti şi judecătoreşti în raza lor de acţiune. Ceea ce trebuie remarcat este faptul că şpanii din domeniul Beiuş erau români din partea locului, unii dintre ei menţinându-se ani în şir în această funcţie.

În cadrul fiecărui sat sunt nominalizaţi capii de familie, majoritatea dintre ei fiind consemnaţi cu numele de familie urmat de numele de botez, conform uzului din administraţia maghiară. Sunt însă şi localităţi ca Vaşcău şi Beliu unde numele de botez în forma sa latinizată apare pe primul loc. La fiecare cap de familie sunt

[16] Kázmér Miklós, *op. cit*., p. 1167–1168.
[17] *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, vol. I, A–N; vol. II, O–Z, Bucureşti, 1967, 1968.
[18] *Idem*, vol. I, p. 114.
[19] *Idem*, vol. II, p. 51.
[20] *Idem,* vol. I, p. 165.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

notate suprafaţa casei, terenul arabil, fânaţul, animalele mari şi mici, cazanele de fiert ţuică şi morile. Sunt consemnate apoi obligaţiile faţă de stăpânul feudal, edificiile şi terenurile domeniale sau alte observaţii specifice localităţii respective. La sfârşitul fiecărui şpanat sunt centralizate toate datele satelor aparţinătoare cu unele observaţii privind organizarea administrativă şi judecătorească, obligaţiile, edificiile şi pădurile.

Conscrierea a fost publicată în forma în care se păstrează, fără traducere, pentru că în cea mai mare parte este constituită din tabele care nu necesită acest lucru, iar observaţiile în limbile latină şi maghiară sunt bine rezumate în partea introductivă. De asemenea, numele de persoane, de localităţi şi de locuri au fost transcrise în grafia textului original[21].

Din totalul de 1397 familii de iobagi şi de birnici beiuşeni precum şi din 267 familii de jeleri[22], 25 respectiv 10 familii erau lipsite de capul de familie, acesta fiind reprezentat de văduva rămasă în viaţă. Documentul consemnează doar clasele şi categoriile sociale amintite mai sus, din care lipsesc nobilii din zonă. Nu sunt înscrişi nici oamenii liberi, preoţii, oficialii de la primărie, de la podul de vamă din Holod sau slujbaşii domeniali: paznicii, meşterii fierari şi de la berărie, cârciumarii, măcelarii, morarii şi arendaşii. În şpanatul lui Ioan Ciune sunt amintiţi şi locuitorii ţigani, care plăteau o taxă anuală de 80 de florini şi prestau munci pe lângă edificiile domeniale.

Conscrierea din 1721 cuprinde un număr mai mare de sate decât cea din 1600, în plus fiind şpanatul Beliu şi alte câteva sate de pe Valea Crişului Negru, de unde rezultă că şi numărul locuitorilor a crescut simţitor.

9. Prin compararea numelor de familie care apar în aceeaşi localitate la un interval de 121 de ani în cele două conscrieri, am constatat că în cele mai multe localităţi acestea s-au păstrat într-o proporţie de 10–30%; alteori însă numele apare în alte sate aparţinând domeniului Beiuş. Procentul care indică păstrarea sau stingerea numelui în aceeaşi localitate variază în funcţie de numărul capilor de familie care purtau acelaşi nume în anul 1600. Apoi mai trebuie să ţinem cont de faptul că, aşa cum am arătat mai sus, în conscrierea de la 1721 nu au fost înregistraţi oamenii liberi, preoţii, meseriaşii şi o serie de alţi slujbaşi.

Pentru a ilustra modul cum s-au păstrat unele nume de familie cu modificările lor grafice, prezentăm situaţia din târgul Beiuş şi din alte 10 sate: Fânaţe, Cresuia, Brădet, Saca, Seghişte, Câmpanii de Sus, Câmpanii de Jos, Gurani, Beiuşele şi Burda.

[21] Pentru modul cum sunt redate numele în această conscriere şi particularităţile lor dialectale, vezi Viorica Goicu, *Cercetări de onomastică istorică*, cap. *Evoluţia sistemului antroponimic în Transilvania*, Timişoara, 2008, p. 82–93.

[22] Nume atribuit în Evul Mediu ţăranilor fără pământ sau cu pământ puţin din Transilvania, care munceau pe moşiile nobililor, dar care nu aveau regimul juridic al iobagilor (din magh. *zsellé*) DEX[2].

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

1600	1721
Oppidum Bellenes	*Oppidum Belinyes*
Fazakas 1, Fazokas 1	Fazekas 1
Pap 3	Pap 1
Kouacz 4, Kouaczy 1	Kovats 3
Zabo 6	Szabo 6
Török 1	Török 1
Varga 6, Warga 2	Varga 2, Vargha 1
Zwczy 7, Zeöczy 1	Szücs 2, Szucs 1, Swczy 1, Zweczj 1
Fonacz	*Fanacz*
Doma 2	Duma 1
Andras 3	Andreas 1
Akin 2	Akim 2
Krezulia	*Kreszua*
Drago 2, Dragoj 3	Drago 1
Lajko 3	Vlajko 1
Bredel Falua	*Bragyet*
Vngor 2	Hungur 1
Guller 2	Guller 1
Nan 1	Nan 1
Szaka	*Száka*
Gligan 1, Glegan 2	Gligan 1
Cerno 1	Cserno 2, Cserne 1
Mera 1	Mora 1
Segesd	*Segess*
Mihocza 2	Mihucza 2
Nazta 1	Nyaste 1
Drogosa 1	Dragesan 1
Barna 1	Borna 1
Felseó Kompantth	*Felsö Kimpan*
Stan 1, Sthan 1	Stoan 1
Bajko 1	Bajk 1
Handa 1	Handa 1
Fresza 1	Fresze 1

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

Also Kompanth	*Also Kimpan*
Bele 1	Pele 4
Dusa 4	Dusa 2
Dys 1	Gis 2
Petrasko 1	Petraska 2

Goraniy	*Gurani*
Lukuz 1	Lukutza 1
Tomocza 1	Thomutza 2
Firez 4	Füresz 1

Kis Bellenes	*Kis Belenyes*
Koman 5	Koman2, Komanics 1
Drin 1, Dring 1	Dring 1
Maczoran 1, Maczalan 1	Moczoran 1
Labos 1	Labos 1
Ztana 5	Sztana 1
Kara 1	Chora 1

Burda	*Burda*
Fauor 1, Faul 1	Favur 1
Nan 3	Nan 1

Numele de familie *Kovács*, *Szábo* şi *Szücs* din târgul Beiuş formate de la nume de meserii pot fi şi numele unor români, o situaţie similară fiind înregistrată de noi şi în localităţile din Ţara Zarandului[23].

La numele care indică etnia unei persoane înregistrate în conscrierea din 1600 se adaugă nume noi în cea din 1721: *Czigány* – 3 (< *ţigan*) Sohodol; *Görög* – 2 (< magh. *görög* „grec") Seghişte, Drăgăneşti; *Lengyel* – 1 (< magh. *lengyel* „polonez") Beiuş; *Nemcz* – 1 (< *neamţ*) Petrileni; *Szekely* – 1 (< magh. *székely* „secui") Beiuş.

Tot în categoria numelor etnice, două dintre ele apar acum şi sub forma unor derivate cu sufixe: alături de numele *Turk* – 1 (Cusuiuş) apare şi diminutivul *Turkus* (= Turcuş)– 2 (Rieni, Vălani), iar alături de *Koman* – 1 (Beiuşele) şi *Komanics* – 1 în aceeaşi localitate.

A crescut şi numărul numelor de familie formate de la denumiri de localităţi din domeniul Beiuş, cum ar fi *Sustyán*[24] (Şuştiu), *Varzaran*[25] (Ştei), *Feriszan*

[23] Viorica Goicu, *op. cit.*, cap. *Nume de familie la origine nume de meserii din judeţul Arad în prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, p. 68–81.

[24] Probabil că familia a revenit în satul de origine Şuştiu.

[25] Satul de origine este Vărzarii de Sus sau Vărzarii de Jos.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

(Fânațe), *Fericsan*[26] (Poienii de Jos), *Szakan*[27] (Valea Neagră de Jos, Pocola), *Bregyan*[28] (Săud), *Borzan*[29] (Cusuiuş) etc., dar şi de la localităţi şi regiuni mai îndepărtate: *Skrofan*[30] (Briheni), *Devan* (Seghişte), *Abrudan* (Drăgăneşti), *Halmacsan*[31] (Haşmaş, Sâc); *Mocz*[32] (Ghighişeni, Beliu), *Moczok* (Pietroasa, Gurani), *Szalagsán*[33] (Petrani, Vălenii de Beiuş).

Cel mai frecvent însă este numele *Erdelan* cu variantele *Erdilan*, *Erdilyan* [= Ardelean] – 24, la jumătate dintre purtătorii acestui nume fiind notat pe margine că sunt *inquilini*, adică jeleri.

În paralel cu numele româneşti de origine toponimică apar şi nume maghiare de acelaşi tip. Este vorba de numele derivate cu sufixul *-i*, echivalent al sufixului românesc *-(e)an*, care a format nume de familie atât de la denumiri de localităţi din domeniul Beiuş cât şi de la nume de sate şi târguri mai îndepărtate.

Acest tip de nume sunt înregistrate doar în târgul Beiuş: *Lugosi*[34] – 5, *Baranyi*[35], *Thordai*[36], *Csanadi*[37], *Debreczeni*[38], *Varadi*[39] etc. Tot în Beiuş sunt înscrişi trei capi de familie cu numele *Erdély* Istvany, *Erdelyi* Grigor şi *Erdelyi*[40] Ignat, echivalentul numelui românesc *Ardelean(u)*, numele unui alt cap de familie *Erdilyan* Pascul.

10. În studiul de faţă am prezentat numele de origine toponimică din ţinutul Beiuş în raport cu referenţii lor: numele strămoşilor care au trăit în anul 1600 şi numele descendenţilor posibili din aceleaşi localităţi sau din alte aşezări din ţinut în anul 1721. Prin aceasta nu am făcut decât să procedăm într-o manieră identică folosită în studiul toponimiei: un nume se referă la un loc precis, el nu este un semn lingvistic abstract, ci îşi datorează existenţa unor fapte exacte. Atât numărul cât şi aria numelor de origine toponimică a crescut simţitor în acest interval, mai ales datorită migraţiilor, dar şi prolificităţii familiilor purtătoare ale acestor nume.

[26] Din satul Ferice.
[27] Din satul Saca.
[28] Din satul Brădet.
[29] Din satul Borz.
[30] Satul de origine s-a numit *Scroafa* (azi *Stejerel*) lângă Brad, jud. Hunedoara.
[31] Localitatea de origine este *Hălmagiu* din jud. Arad.
[32] Din *moţ* „român din Munţii Apuseni”.
[33] Din *sălăjan* „locuitor al ţinutului Sălaj”.
[34] Din magh. *lugosi*, *lugasi* < *Lugos* (mai vechiul *Lugas*, nume de localităţi în fostele comitate Bihor, Caraş, Szabolcz, Vas) + suf. *-i*.
[35] Din comitatul sau localitatea *Baranya* + suf. *-i*.
[36] Din magh. *tordai* < *Torda* „comitatul sau localitatea Turda”.
[37] Din magh. *csanádi* < *Csanád* „comitatul sau localitatea Cenad”.
[38] Din magh. *debreceni* < *Debrecen*, numele mai vechi al localităţii Vădurele, jud. Sălaj (Suciu, *op. cit.*, vol. II, p. 239).
[39] Din magh. *váradi* < *Várad* (= Oradea) + suf. *-i*.
[40] Din magh. *erdélyi*, *erdéli* < *Erdély* (= Ardeal) + suf. *-i*.

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)

Cunoaşterea numelor de locuri şi a etnonimelor din structura numelor de familie este deosebit de utilă pentru stabilirea migraţiilor în această zonă: în jurul anului 1600 o migraţie redusă în satele domeniului, dar destul de ridicată în Beiuş, care ar putea fi considerat chiar din această perioadă „un târg cosmopolit", dată fiind diversitatea etniilor reflectată în numele de familie. Apoi migraţiile au crescut vizibil la începutul secolului al XVIII-lea, cele mai multe fiind din afara domeniului, fluxul cel mai mare venind din Ardeal.

ABREVIERI

Anjou O.	=	*Anjoukori Okmánytár* [Culegere de documente din epoca dinastiei de Anjou], I–VI, Szerkesztette Nagy Imre, Budapest, 1878–1891; VII, Szerkeszti Tasnádi Nagy Gyula, Budapest, 1920 [A Monumenta Historica sorozatban].
ÁÚO	=	*Árpádkori új okmánytár*. [O nouă culegere de documente din epoca dinastiei Árpád], Közzé teszi Wenzel Gusztáv, I–XII, Pest [később], Budapest, 1860–1874 [A Monumenta Hungariae Historica sorozatban].
DEX^2	=	*Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1996.
DRH C, X–XII	=	*Documenta Romaniae Historica*. C. *Transilvania*, vol. X (1351-1355), vol. XII (1360–1365). Sub redacţia: Acad. Ştefan Pascu, Bucureşti, 1977, 1985.
HédOkl.	=	*A Héderváry-család oklevéltára* [Documente ale familiei Héderváry], I. Közlik Radvánszky Béla és Závodszky Levente, Budapest, 1909; II. Közli Závodszky Levente, Budapest, 1922.
MNy.	=	„Magyar Nyelv" [Limba maghiară], periodic.
OklSz.	=	Szamota István, Zolnay Gyula, *Magyar oklevél-szótár. Pótlék a Magyar Nyelvtörténeti Szótárhoz* [Vocabularul cuvintelor maghiare din documente], Budapest, 1902–1906.
SoprVm.	=	*Sopron vármegye története. Oklevéltár* [Istoria comitatului Sopron. Culegere de documente], Nagy Imre, I–II, Sopron, 1889–1891. Név-és tárgymutató. Összeállította Házi Jenö, Sopron, 1922.

NOMS DE FAMILLE D'ORIGINE TOPONYMIQUE DANS LA RÉGION DE BEIUŞ

(Résumé)

Nous avons présenté dans cette étude, sur la base de deux conscriptions de 1600 et de 1721, les noms de famille d'origine toponymique de la région de Beiuş, par rapport à leurs référents: les noms des ancêtres qui ont vécu en 1600 et les noms des descendants possibles des mêmes localités ou d'autres villages existant dans la région en 1721.

Le nombre et l'aire des noms d'origine toponymique se sont accrus considérablement dans cette période, surtout grâce aux migrations, mais aussi à la prolificité des familles portant ces noms. La connaissance des noms de lieux et des etnonymes qui se trouvent à la base des noms de famille est très utile pour établir des migrations dans cette zone: environ 1600, une migration réduite dans les villages de la région, mais assez élevée à Beiuş, qui pourrait être considéré dès cette période «un bourg cosmopolite», étant donné la diversité des etnies reflétée dans les noms de famille. Puis les migrations se sont accrues visiblement au début du XVIII^{e} siècle, la plupart étant du dehors de la région, le plus grand flux venant de la Transylvanie.

Universitatea „Tibiscus" Timişoara
Str. Lascăr Catargiu nr. 4–6

BDD-A634 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:01:51 UTC)